

5

Odpovědnost výrobce za škodu z vady výrobku

Vedle spotřebitelských smluv *stricto sensu* (podle části první hlavy páté občanského zákoníku) a europeizovaných smluvních typů občanského práva byl v unijním právu zakotven rovněž zvláštní typ odpovědnosti za škodu, doplňující katalog případů odpovědnosti za škodu podle vnitrostátního práva členských států. Jedná se o odpovědnost výrobce za škodu způsobenou vadou výrobku, jejíž právní úprava byla přijata ve směrnici Rady 85/374/EHS ze dne 25. 7. 1985 o sblížení právních a správních předpisů členských států týkajících se odpovědnosti za vadné výrobky, ve znění pozdějších předpisů (*SOdpVad*). Tato byla do našeho práva provedena zvláštním zákonem č. 85/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, ve znění pozdějších předpisů (*OdpVad*).

Jak se uvádí v preambuli *SOdpVad*, přijetí odpovídající právní úpravy je nezbytné, protože stávající rozdíly v právní úpravě členských států by mohly narušovat hospodářskou soutěž, ovlivňovat pohyb zboží v rámci společného (vnitřního) trhu a způsobit rozdílný stupeň ochrany spotřebitele před škodou způsobenou vadným výrobkem na jeho zdraví nebo majetku. Odpovědnost bez zavinění na straně výrobce je jediným prostředkem, jak přiměřeně řešit problém charakteristický pro vzrůstající technizaci naší doby, tj. spravedlivé rozdělení rizik spojených s moderní technologickou výrobou (pododst. 1 a 2).

5.1 Rozhraničení aplikace ObčZ a OdpVad

I přes úpravu ve zvláštním zákoně náleží odpovědnost výrobce za škodu způsobenou vadou výrobku systematicky mezi zvláštní případy odpovědnosti za škodu. O tom svědčí i ustanovení § 10 odst. 1 *OdpVad*, který předepisuje subsidiární aplikaci občanského zákoníku. Podle § 10 odst. 2 má poškozený *právo volby*, zda uplatní právo na náhradu škody podle obecné úpravy odpovědnosti za škodu (§ 420 a násl. *ObčZ*), nebo vůči výrobcí podle zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku. Toto

ustanovení je tedy zřejmě třeba chápat tak, že se jedná o dva alternativní, navzájem se vylučující možné postupy uplatňování nároku na náhradu škody.

V tomto duchu vyložil ustanovení § 10 odst. 2 OdpVad i Krajský soud v Brně v rozsudku ze dne 29. 8. 2008, sp. zn. 24 C 7/2007, v němž judikoval, že „souběh odpovědnosti nemocnice podle § 421a ObčZ a distributora výrobku podle OdpVad vůči poškozeným (osobám dotčeným zásahem do osobnostních práv) není možný. Odpovědný vůči poškozeným (osobám dotčeným zásahem do osobnostních práv) může být buď jen „výrobce“ (ve smyslu extenzivní definice § 2 OdpVad) výrobku podle zvláštního zákona (OdpVad), nebo „třetí osoba“ podle předpisů obecných (úpravy v ObčZ). Rozhodující je v tomto směru právo volby poškozených (osob dotčených zásahem do osobnostních práv) učiněné dle § 10 odst. 2 OdpVad. Pro realizaci práva volby režimu není předepsána žádná právní forma a může se odehrát i konkludentně (např. přijetím vyplaceného standardního jednorázového odškodnění dle § 444 odst. 3 ObčZ).“ V daném případě se jednalo o dodávku vadné vyhřívací podušky distributorem, která po použití v žalované nemocnici způsobila smrt nezletilé dcery žalobců.¹²⁴

Tento způsob interpretace odpovídá patrně i úpravě S OdpVad, podle jejíhož čl. 13 „se tato směrnice nedotýká žádných práv, která může poškozená osoba mít podle právních předpisů o smluvní nebo mimosmluvní odpovědnosti nebo na základě zvláštního systému odpovědnosti existujícího v okamžiku oznámení této směrnice.“ Ze směrnice nicméně ani žádným způsobem nevyplývá požadavek, že by se mělo jednat o právní nárok od obecného nároku na náhradu škody podle jiných ustanovení vnitrostátního práva oddělený. Rovněž německé právní úpravě podle zákona o odpovědnosti za vadné výrobky (Gesetz über die Haftung für fehlerhafte Produkte – Produkthaftungsgesetz, ProdHaftG) je pojmové rozhraničení cizí.¹²⁵

Další podmínku rozhraničení, podle kterého předpisu je při nárokování náhrady škody třeba postupovat, zakotvuje § 6a OdpVad, provádějící čl. 9 písm. b) S OdpVad. Podle tohoto ustanovení je výrobce povinen nahradit škodu na věci, za kterou odpovídá, pouze v částce převyšující částku, která tvoří ekvivalent 500 Eur, a to vypočtenou kursem devizového trhu

124 RYŠKA, M. Krajský soud v Brně.

125 OECHSLER, J. in STAUDINGER, J. von. *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen*. Einleitung zum Produkthaftungsgesetz, Rn 53.

vyhlášeným Českou národní bankou v den, v němž škoda vznikla nebo byla zjištěna. Pokud je tedy způsobená škoda nižší, je aplikace zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku vyloučena a náhrady škody je třeba se domáhat výhradně podle obecných ustanovení občanského zákoníku. Toto omezení se tedy nevztahuje na škody na zdraví nebo v důsledku usmrcení. V souladu s výslovným ustanovením čl. 9 pododst. 2 SOdpVad je třeba vyloučit jeho aplikaci i ohledně náhrady nehmotných škod, resp. nemajetkové újmy ve smyslu § 13 odst. 2 ObčZ.

5.2 Předpoklady odpovědnosti za škodu

Základní předpoklady odpovědnosti výrobce za škodu způsobenou vadou výrobku jsou vymezeny v § 1 OdpVad, a to jako:

- vada výrobku;
- škoda na zdraví, usmrcení nebo škoda na jiné věci, než je vadný výrobek, která je určena a užívána převážně k jiným než podnikatelským účelům (aspekt ochrany spotřebitele; v případě škody na zdraví nebo usmrcení se ovšem toto rozlišování nepoužije);
- kauzální nexus (příčinná souvislost) mezi vadou výrobku a způsobenou škodou.

Výrobce tedy poškozenému odpovídá za vzniklou škodu tehdy, pokud poškozený prokáže vadu výrobku, vzniklou škodu a příčinnou souvislost mezi vadou výrobku a škodou. Důkazní břemeno naplnění předpokladů odpovědnosti za škodu nese poškozený (shodně čl. 4 SOdpVad).

Odpovědnost je koncipována jako striktně objektivní. Výrobce se jí může zprostit pouze na základě některého z liberačních důvodů, stanovených v § 5 OdpVad. Není ovšem přípustné jakékoli vyloučení nebo omezení povinnosti k náhradě škody předem, když podle § 8 OdpVad *„povinnost výrobce nahradit škodu způsobenou vadou výrobku nelze předem vyloučit ani omezit jednostranným prohlášením nebo dohodou. Ujednání, která by takové vyloučení nebo omezení umožňovala, jsou neplatná od samého počátku.“* (absolutně neplatná pro rozpor se zákonem podle § 39 ObčZ).

5.2.1 Extenzivní pojem výrobce v OdpVad

Ustanovení § 2 OdpVad definuje pojem výrobce extenzivním způsobem tak, že výrobcem se pro účely OdpVad rozumí:

- výrobce konečného výrobku, suroviny nebo součásti výrobku, jakož i
- osoba, která uvede na výrobku své jméno, ochrannou známku nebo jiný rozlišovací znak (ochrana spotřebitele před „přehazováním“ odpovědnosti na jinou osobu);
- **dovozce**, tedy osoba, která v rámci své obchodní činnosti doveze výrobek za účelem prodeje, nájmu nebo jiného způsobu užití; tím není dotčena odpovědnost výrobce podle předchozích dvou odrážek;
- **dodavatel** (resp. distributor) výrobku, ovšem pouze za podmínky, že
 - nemůže být určen výrobce podle prvních dvou odrážek a
 - pokud ve lhůtě jednoho měsíce od uplatnění nároku na náhradu škody nesdělí dodavatel poškozenému totožnost výrobce podle prvních dvou odrážek nebo osobu, která mu výrobek dodala.
 - Totéž platí v případě dovozu, není-li známa osoba, která výrobek dovezla podle třetí odrážky, a to bez ohledu na to, zda je znám výrobce podle prvních dvou odrážek.

Jak je zřejmé, primární odpovědnost nese výrobce, resp. osoby významně se podílející na uvedení výrobku na trh, které zákon v zájmu ochrany spotřebitele staví na úroveň výrobce (nevyvratitelná domněnka). Společně s výrobcem a po jeho boku je ovšem nárokům poškozeného vystaven dovozce. To je způsobeno mimo jiné tím, že pojem dovozce je v souladu se zásadami unijněprávní úpravy vnitřního trhu třeba vykládat nikoli pouze jako dovozce do České republiky, ovšem v souladu se zvláštním ustanovením § 2 odst. 1 písm. d) OchrSpotř, podle kterého je dovozcem „*podnikatel, který uvede na trh výrobek z jiného než členského státu Evropské unie.*“

Tato interpretace vyplývá rovněž z čl. 3 odst. 2 SOdpVad, podle kterého „*aniž je dotčena odpovědnost výrobce, každá osoba, která v rámci své obchodní činnosti doveze do Společenství výrobek za účelem prodeje, pronájmu, leasingu nebo jakékoliv jiné formy distribuce, se považuje za výrobce ve smyslu této směrnice a je odpovědná jako výrobce.*“

Dodavatelem je podle § 2 odst. 1 písm. e) OchrSpotř „*každý další podnikatel, který přímo nebo prostřednictvím jiných podnikatelů dodal prodávajícímu výrobky.*“ Ve světle této definice je třeba vnímat i dodavatele podle OdpVad. Na dodavateli se ovšem podle OdpVad lze hojit pouze v případě,

že nelze určit osobu výrobce, resp. dovozce. V takovém případě lze nárokovat náhradu škody na (prvním) dodavateli (resp. distributorovi) výrobku, který výrobek dodal prodávajícímu, příp. podle okolností sám prodal poškozenému.

Jak je z provedeného výkladu zřejmé, pravidelně může nastat situace, že za škodu bude současně (společně) odpovědno více subjektů, vůči kterým může poškozený nárokovat náhradu jemu způsobené škody. Na tyto případy reaguje čl. 5 SOdpVad a § 7a OdpVad, podle kterých odpovídá-li za škodu více výrobců, odpovídají za ni společně a nerozdílně. Jedná se tedy o solidární odpovědnost ve smyslu § 511 ObčZ. Poškozená osoba může uplatnit nárok na náhradu škody vůči kterémukoli z nich, přičemž povinný se může hojit na ostatních výrobcích prostřednictvím následného regresu. Vzájemné vypořádání solidárně odpovídajících výrobců se provede podle účasti každého z nich.

Soudní dvůr v rozsudku ze dne 21. 12. 2011, věc C-495/10 *Centre hospitalier universitaire de Besançon*, významně omezil aplikaci SOdpVad vůči nemocnicím, když judikoval, že „odpovědnost poskytovatele služeb, který v rámci poskytování takových služeb, jako je léčba poskytovaná v nemocnicích, použije vadné přístroje nebo výrobky, kterých není výrobcem ve smyslu ustanovení čl. 3 SOdpVad, a způsobí tím škody příjemci služby, nespadá do působnosti této směrnice.“ Druhou stranou mince rozsudku byl následný závěr Soudního dvora, že SOdpVad „tedy nebrání tomu, aby členský stát zavedl takový systém, jako je systém dotčený v původním řízení, který stanoví odpovědnost takového poskytovatele za takto způsobené škody i při neexistenci jakéhokoli jeho zavinění, avšak pod podmínkou, že bude zachována možnost poškozené osoby nebo uvedeného poskytovatele založit odpovědnost výrobce na základě uvedené směrnice, jsou-li splněny podmínky stanovené touto směrnicí.“

5.2.2 Pojmy výrobku a vadnosti výrobku

Podle § 3 se pro účely OdpVad výrobkem rozumí „jakákoliv movitá věc, která byla vyrobena, vytěžena nebo jinak získána bez ohledu na stupeň jejího zpracování a je určena k uvedení na trh.“ Za výrobek jsou stejně tak považovány i součásti či příslušenství věci movité i nemovité; za výrobek se považuje „i například“ elektřina.

Poslední věta účelově k ochraně spotřebitele dále rozšiřuje aplikaci zákona i na hraniční případy, kde kvalifikace daného zboží jako movité věci není jednoznačná. Je třeba dodat, že zahrnutí elektřiny mezi výrobky má na svědomí čl. 2 SOdpVad, slůvko „například“ je ovšem plodem iniciativy českého zákonodárce a bylo do zákona doplněno zákonem č. 209/2000 Sb., přičemž do jejího návrhu bylo bez bližšího odůvodnění doplněno teprve na základě pozměňovacího návrhu Hospodářského výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky.¹²⁶

Rovněž pojem vadnosti výrobku je podle delikátní definice § 4 OdpVad pro účely odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku třeba vykládat odlišně a šířeji než jak je tomu podle obecného chápání ObčZ (§ 499 a násl., 596 a násl., 616 a násl. ObčZ). Vymezení vadnosti výrobku bylo takřka doslova převzato z čl. 6 SOdpVad.

Výrobek je podle § 4 OdpVad vadný, jestliže

- z hlediska bezpečnosti užití nezaručuje vlastnosti, které od něj lze oprávněně očekávat, a to zejména s ohledem na
 - prezentaci výrobku včetně poskytnutých informací;
 - předpokládaný účel, ke kterému má výrobek sloužit, nebo
 - dobu, kdy byl výrobek uveden na trh.

V této souvislosti lze poukázat na definiční posun při vymezení vadnosti výrobku, který bude s účinností od 1. 1. 2014 proveden § 2941 OZ 2014 (OdpVad bude s účinností od 1. 1. 2014 zrušen a jeho úprava převedena do § 2939 až 2943 OZ 2014, a to jako jeden ze zvláštních typů občansko-právní odpovědnosti za škodu), který na rozdíl od § 4 OdpVad vhodně vychází z atributu **bezpečnosti výrobku**. Výrobek je podle této nastupující právní úpravy vadný:

- není-li tak bezpečný, jak to od něho lze rozumně očekávat se zřetelem ke všem okolnostem, zejména se zřetelem
 - ke způsobu, jakým je výrobek na trh uveden nebo nabízen,
 - k předpokládanému účelu, jemuž má sloužit,
 - k době, kdy byl výrobek uveden na trh.
- Výrobek nelze považovat za vadný jen proto, že byl později uveden na trh výrobek dokonalejší.

126 Důvodová zpráva k návrhu na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku.

Uvedením výrobku na trh se podle § 2 písm. b) ZTechPož obecně rozumí okamžik, kdy je výrobek na trhu Unie poprvé úplatně nebo bezúplatně předán nebo nabídnut k předání za účelem distribuce nebo používání nebo kdy jsou k němu poprvé převedena vlastnická práva. Za uvedené na trh se považují také výrobky vyrobené nebo dovezené pro provozní potřeby při vlastním podnikání výrobců nebo dovozců a výrobky poskytnuté k opakovanému použití, je-li u nich před opakovaným použitím posuzována shoda s právními předpisy (stanoví-li tak právní předpis).

Dobu uvedení výrobku na trh je třeba vnímat jako částečně abstraktní kritérium, které zohledňuje technický pokrok, v době jeho uvedení na trh obecně známé a využívané technologické postupy a odpovídající přiměřené vlastnosti výrobku. Ustanovení § 4 odst. 2 OdpVad výslovně stanoví, že „výrobek nelze považovat za vadný pouze z toho důvodu, že později byl uveden na trh dokonalejší výrobek.“

Vzhledem k tomu, že definice vadnosti výrobku podle § 4 OdpVad staví na odlišném základě než jak je tomu v případě obecné úpravy občanského zákoníku, mohou nastat případy, kdy výrobek bude vykazovat vady podle příslušných ustanovení občanského zákoníku, nebude však vadný ve smyslu zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku. V takovém případě nezbyvá než postupovat přes aplikaci obecných ustanovení občanského zákoníku o odpovědnosti za vady prodané věci.¹²⁷

5.3 Liberační důvody

Odpovědnost výrobce za škodu způsobenou vadou výrobku je konstruována jako striktně **objektivní odpovědnost**, tedy nezávislá na zavinění. Vzhledem k tomu, že tato odpovědnost je zakotvena přímo v zákoně, lze ji rovněž klasifikovat jako odpovědnost mimosmluvní (*deliktní*).

Výrobce se tedy ze své odpovědnosti nemůže vyvinit (*exkulповat*). Může se jí toliko zprostit (*liberovat se*), a to ovšem pouze v zákonem vymezených případech.

Podle § 5 OdpVad se výrobce zproští odpovědnosti, prokáže-li, že:

- výrobek neuvedl na trh;

¹²⁷ KNAPOVÁ, M. et al. *Občanské právo hmotné: Svazek 2*. S. 561.

- lze důvodně předpokládat, že vada výrobku, která způsobila škodu, v době, kdy výrobce uvedl výrobek na trh, neexistovala, popř. nastala později;
- výrobek nevyrobil pro prodej nebo jinou formu použití k podnikatelským účelům a výrobek rovněž nebyl vyroben či šířen v rámci jeho podnikatelské činnosti;
- vada výrobku je důsledkem plnění závazných ustanovení právních předpisů;
- stav vědeckých a technických znalostí v době, kdy výrobce uvedl výrobek na trh, neumožnil zjistit jeho vadu.

Uvedené liberační důvody zákon vymezuje jako alternativní, postačí tedy, aby výrobce prokázal kterýkoli z nich. Ve vazbě na třetí odrážku lze poukázat na obecný aspekt celé právní úpravy této specifické formy odpovědnosti. Ustanovení zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku jsou, jako je tomu při vymezení dodavatele v oblasti spotřebitelských smluv obvyklé, namířena toliko na výrobce profesionály – osoby jednající v rámci své podnikatelské činnosti.

Výrobce součásti výrobku se odpovědnosti zproští také tehdy, jestliže prokáže, že vada byla způsobena konstrukcí výrobku, do něhož byla inkriminovaná součást zapracována, anebo byla způsobena návodem k výrobku.

Výrobce se odpovědnosti zcela nebo částečně zproští také tehdy, jestliže prokáže, že vznik škody způsobil svým jednáním nebo opomenutím poškozený nebo osoba, za kterou je poškozený odpovědný. Zde se jedná o ustanovení analogické k § 441 ObčZ, které upravuje (spolu-) zavinění poškozeného.

Velmi přísné vnímání objektivní odpovědnosti výrobce za vadnost výrobku ve smyslu OdpVad podtrhuje § 7 zákona, namířený na případy spolupůsobení třetí osoby. Výrobce se podle odst. 1 tohoto ustanovení své odpovědnosti nezproští ani v případě, že škoda vznikne v důsledku vady výrobku a současně jednáním nebo opomenutím třetí osoby. Ačkoli v takovém případě působí třetí osoba jako jakýsi „katalyzátor“ vzniku škody a bez jejího spolupůsobení by ke škodě nedošlo, odpovídá výrobce za škodu i v tomto případě v plném rozsahu. Vůči této třetí osobě však může uplatňovat následný postih (regres) za její jednání nebo opomenutí, které přispělo ke vzniku škody.

5.4 Promlčení a prekluze práva

Podle § 9 OdpVad se právo na náhradu škody promlčí po uplynutí subjektivní promlčecí doby **3 roky** ode dne, kdy se poškozený dozvěděl nebo s přihlédnutím k okolnostem lze důvodně předpokládat, že se mohl dozvědět o škodě, vadě výrobku a totožnosti výrobce.

Ustanovení § 9a pak zakotvuje objektivní prekluzivní dobu, když stanoví, že *„právo na náhradu škody zaniká uplynutím 10 let ode dne, kdy výrobce uvedl na trh vadný výrobek, který způsobil škodu. To neplatí, jestliže v uvedené době byl nárok na náhradu škody uplatněn u soudu.“* Toto ustanovení slouží nikoli k ochraně potenciálních poškozených, nýbrž k ochraně výrobců, když počátek objektivní prekluzivní doby neváže na vznik škody, příp. nabytí výrobku poškozeným, nýbrž již na uvedení výrobku na trh.

Délku promlčecí doby stanoví čl. 10 a délku doby prekluzivní čl. 11 SODpVad, a to s ohledem na to, že *„výrobky podléhají vlivu času, vypracovávají se přísnější bezpečnostní normy a postupuje pokrok vědy a techniky a nebylo by proto rozumné činit výrobce odpovědným za vadu jeho výrobku po neomezenou dobu a odpovědnost by proto měla vypršet po přiměřené době, aniž by byly dotčeny nároky právně neuzavřené.“* (pododst. 11 preambule SODpVad).

Směrnice ovšem předepisuje přetržení prekluzivní doby, pokud poškozená osoba mezitím dala podnět k zahájení řízení proti výrobci. Provedení v českém zákoně, podle kterého je nutné v této době uplatnit nárok u soudu, působí dojmem restrikce, v praxi je nicméně těžko představitelné jiné řízení k vymožení náhrady škody než právě uplatnění nároku u soudu.

Ustanovení § 11 OdpVad vylučuje použití zákona na případy náhrady škod způsobených jadernými událostmi, které jsou upraveny mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká republika vázána a které byly vyhlášeny. Míří se zde na zvláštní úpravu Vídeňské úmluvy o občanskoprávní odpovědnosti za jaderné škody, podepsané ve Vídni dne 21. 5. 1963, jakož i Společného protokolu týkajícího se aplikace Vídeňské úmluvy a Pařížské úmluvy, podepsaného ve Vídni dne 21. 9. 1988.

Zákon se rovněž nevztahuje na uplatnění odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku uvedeného na trh před nabytím účinnosti zákona (tedy před 1. 6. 1998).